

Македонско здружение на млади правници

ДО: Министерство за образование и наука

ОД: Македонско здружение на млади правници (МЗМП)

ДАТУМ: 24.06.2019 година

КОМЕНТАР

НА ПРЕДЛОГ ЗАКОН ЗА ОСНОВНОТО ОБРАЗОВАНИЕ

Почитувани,

Македонското здружение на млади правници повеќепати споделуваше свои коментари и предлози за подобрување на постоечкиот Закон за основното образование особено во однос на заштита на децата со странско државјанство односно децата без државјанство, децата бегалци, барателите на азил, децата со статус на признаен бегалец, децата под супсидијарна заштита и децата под привремена заштита кои престојуваат во Република Северна Македонија, а особено децата жртви на насилство. Првиот допис беше испратен во март минатата година, а потоа повторно во мај и јули исто така во текот на 2018 година.

По разгледување и анализирање на новиот предлог Закон за основното образование, би сакале да ги поздравиме промените и внесувањето на дел од одредбите кои беа предложени од Здружението, но сметаме дека и понатаму постои простор за подобрување во делот на заштитата на правата на горенаведените категории на деца. Следствено, во прилог испраќаме одредени предлози за измени и дополнувања во новиот предлог Закон, но и неколку предлози за подзаконски акти :

- I. Предлози во насока на подобрување на пристапот до образование за децата со странско државјанство односно децата без државјанство, децата бегалци, барателите на азил, децата со статус на признаен бегалец, децата под супсидијарна заштита и децата под привремена заштита кои престојуваат во Република Северна Македонија**
- II. Предлози во насока на подобрување на заштитата на деца жртви на насилство**

Македонско здружение на млади правници

I. Предлози во насока на подобрување на пристапот до образование за децата со странско државјанство односно децата без државјанство, децата бегалци, барателите на азил, децата со статус на признаен бегалец, децата под супсидијарна заштита и децата под привремена заштита кои престојуваат во Република Северна Македонија¹

Иако во членовите 12 и 13 од новиот предлог Закон за основното образование се вели дека овие деца имаат право на основно образование под еднакви услови како децата државјани на РСМ, сепак во понатамошниот текст, се уште постојат одредби кои би можеле да бидат ограничувачки во остварувањето на ова право.

ПРЕДЛОГ БРОЈ 1

Членот 93 од новиот предлог Закон ја уредува содржината на збирките на податоци кои основните училиште ги собираат, обработуваат, чуваат, испраќаат и користат согласно прописите за заштита на личните податоците, за потребите на интегрираната база на податоци која ја води Министерството за образование и наука. Но, со оглед на фактот што учениците кои се со странско државјанство односно децата без државјанство, децата бегалци, барателите на азил, децата со статус на признаен бегалец, децата под супсидијарна заштита и децата под привремена заштита се лица кои можеби немаат ЕМБГ и/или живеалиште (проблемот за живеалиштето се однесува и на родителот), се предлага измена во тој дел, како и воделот на определување припадност на заедница за ученик или родител од причина што не е нужно секое лице да е припадник на заедница односно да се чувствува како припадник на определена заедница. Следствено, Здружението предлага членот 93 да гласи вака:

Содржина на збирките на податоци

Член 93

(1) Збирката на податоци за учениците запишани во основното училиште од членот 92 став (1) алинеја 1 од овој закон опфаќа ЕМБГ, освен за оние ученици на кои Република Северна Македонија не им издала ЕМБГ, презиме, име на родителот и име на ученикот, датум и место на раѓање, пол, припадност на заедница доколку ученикот е и/или се чувствува како припадник на определена заедница, мајчин јазик на ученик, адреса, место на живеење или престој, контакт телефон, е-меил адреса, посебна образовна потреба, статус на ученикот (редовен/вонреден, ученик кој предвреме го напуштил образованието и причината за напуштањето).

(2) Збирката на податоци за деца кои не се запишани во основното училиште од членот 92 став (1) алинеја 2 од овој закон опфаќа ЕМБГ освен за децата кои немаат утврден ЕМБГ од страна на Република Северна Македонија (*тука пред се, се мисли на децата кои се незапишани во матичната книга на родените*), презиме, татково име, име на мајка и име на детето, датум и место на раѓање, пол, адреса, општина на живеење или престој, место на живеење или престој, причини за незапишување на детето, преземени мерки по однос на незапишувањето.

¹ <http://myla.org.mk/wp-content/uploads/2018/03/UNICEF-Obrazovanie-na-deca-begalci-MKD-FINAL-digital.pdf>

Македонско здружение на млади правници

(3) Збирката на податоци за податоци за родители, односно старатели на ученици запишани во основно училиште од членот 92 став (1) алинеја 3 од овој закон опфаќа сродство со ученикот, име и презиме, датум и место на раѓање, пол, припадност на заедница доколку лицето е и/или се чувствува како припадник на определена заедница, адреса и место на живеење или престој, контакт телефон, е-меил адреса и степен на образование.

(4) Збирката на податоци за вработените во училиштето од членот 92 став (1) алинеја 4 од овој закон опфаќа ЕМБГ, презиме, татково име и име на вработениот, пол, припадност на заедница, датум и место на раѓање, адреса, место на живеење, општина, привремена адреса и место на живеење, државјанство, вид и степен на образование, последно завршено училиште/факултет, претходно работно искуство, категорија на вработен, работно место со фонд на часови, контакт телефон, број на службен телефон, е-меил адреса, вид на транспорт до работното место кој користи вработениот, инвалидитет, ФЗО подрачна единица, ПИОМ број, датум на вработување, датум на престанок на работен однос, основ за престанок на работен однос, статус на вработен (на неопределено/определено време).

(5) Личните податоци од ставовите (1) и (2) на овој член основното училиште ги добива од родителите/старателите на учениците, а личните податоци од ставот (3) на овој член ги добива од вработените во училиштето.

ПРЕДЛОГ БРОЈ 2

Членот 56 од новиот предлог Закон се однесува на времето и возраста за запишување на децата во училиште. Исто така овој член утврдува обврска доставување на потврда за примени задолжителни вакцини. Предлог дополнувањето на овој член и правење исклучок за родителите на децата бегалци, баратели на азил, децата со статус на признаен бегалец, деца под супсидијарна заштита, децата под привремена заштита, децата со странско државјанство или без државјанство, е поради фактот што овие деца може да не располагаат со наведената потврда или од земјата на потекло да се различни задолжителните вакцини. Понатаму, со друг член е даден предлог каков документ им е потребен на овие категории на деца со цел за заштита на јавното здравје. Следствено, Здружението предлага членот 56 да гласи вака:

Време и возраст за запишување во училиште Член 56

(1) Децата во прво одделение во основното училиште се запишуваат во месец мај за следната учебна година.

(2) Независно од одредбата од ставот (1) на овој член, деца со странско државјанство или без државјанство, децата бегалци, баратели на азил, децата со статус на признаен бегалец, деца под супсидијарна заштита и деца под привремена заштита кои престојуваат во Република Северна Македонија, заради причини за нивно полесно вклучување во образовниот и воспитниот систем на државата, може да се запишат во друг месец, по добиено согласност од министерот. Министерот ја издава согласноста по предлог на училиштето каде детето треба да биде запишано.

(3) При запишувањето на детето во прво одделение родителот е должен да достави потврда за примените задолжителни вакцини за детето, издадена од надлежна здравствена установа.

(4) Доколку родителот на дете со странско државјанство или без државјанство, дете бегалец, барател на азил, дете со статус на признаен бегалец, дете под супсидијарна заштита и дете под

Македонско здружение на млади правници

привремена заштита кое престојува во Република Северна Македонија, или пак дете кое не е придружувано/непридружуван малолетник, не располага со потврда за примена задолжителна вакцина предвидена со ставот (3) од овој член, треба да приложи потврда за општата здравствена состојба на детето издадена од педијатар или од надлежна здравствена установа во Република Северна Македонија.

(3) При запишувањето на детето со попреченост во прво одделение родителот е должен да достави и мислење/функционален профил од комисијата за проценка на деца и младинци за дополнителна образовна, социјална и здравствена поддршка според Меѓународната калсификација на функционалности (МКФ).

(4) Во прво одделение на основното училиште родителот е должен да го запише детето кое до крајот на календарската година ќе наполни шест години.

(5) По исклучок од ставот (3) на овој член, детето може да се запише во прво одделение, доколку наполни шест години до 31 јануари наредната година, по претходно барање од родителот и добиено мислење од педагогот или психологот во училиштето.

(6) Запишувањето на детето, на барање на родителот, здравствената установа може да го одложи за една година ако се утврди дека детето не е подготвено да оди на училиште.

(7) По исклучок децата кои не се вклучени во настава, а се со надмината возрасната граница, може да се запишат согласно член 13 од овој закон.

ПРЕДЛОГ БРОЈ 3

Членот 59 ја уредува реонизацијата на училиштата во државата. Дополнувањето кое ние го предлагаме е во однос на прецизирање на можноста за упис во определен реон зависно од живеалиштето или престојувалиштето на детето. Па така ставот (1) од членот 59 предлагаме да гласи вака:

Реонизација на училиштата

Член 59

(1) Родителот има право да го запише детето во основното училиште во реонот во кој детето живее или каде што постојано или привремено престојува.

ПРЕДЛОГ БРОЈ 4

Членот 73 од новиот предлог Закон го уредува начинот на вршење на советување на родителите. Со дополнувањето на овој член ќе се овозможи советување и на родителите кои не го говорат македонскиот јазик. Па така, предлагаме додавање на нов став со број 5, а целосниот член би гласел вака:

Начин на вршење на советувањето на родителите

Член 73

(1) Советувањето од членот 72 на овој закон, по правило, го врши психологот и/или педагогот во училиштето.

Македонско здружение на млади правници

(2) Ако во училиштето нема вработено психолог, односно педагог, тогаш за советувањето се определува наставник во звање ментор односно советник од училиштето.

(3) На советувањето на родителот, односно старателот, педагогот, психологот односно наставникот во звање ментор или советник е должен да постапува согласно со Програмата за советување на родители, која ја утврдува министерот.

(4) За одржаното советување на родителот, односно старателот, психологот, односно педагогот води записник и листа на присуство.

(5) За родителот на дете бегалец, барател на азил, дете со статус на признаен бегалец, дете под супсидијарна заштита, дете под привремена заштита, дете со странско државјанство или без државјанство, доколку има потреба, советувањето се врши во присуство на толкувач или преведувач на јазикот кој родителот го зборува или разбира, а кој го организира училиштето.

ПРЕДЛОГ БРОЈ 5

Членот 142 го уредува барањето за нострификација и еквиваленција. Со измените кои ги предлагаме, во делот за нострификација или признавање на еквиваленција, истата ќе се овозможи и за лицата бегалци, баратели на азил, лицата со статус на признаен бегалец, лицата под супсидијарна заштита и лицата под привремена заштита кои располагаат со свидетелства и доказ за завршено образование. Следствено, членот 142 би гласел вака:

Барање за нострификација и еквиваленција Член 142

(1) Државјанин на Република Северна Македонија кој во странство завршил основно образование или завршил одделно одделение од основното образование и воспитание, има право да бара признавање на свидетелството, односно нострификација или признавање на еквиваленција во согласност со овој закон, доколку со меѓународните договори поинаку не е одредено.

(2) Странски државјанин или лице без државјанство, бегалец, барател на азил, лице со статус на признаен бегалец, лице под супсидијарна заштита и лице под привремена заштита имаат право да бара нострификација или признавање на еквиваленција на свидетелството стекнато во странство.

II. Предлози во насока на подобрување на заштитата на деца жртви на насилство

Во текот на изминатата година МЗМП подготви Компаративна анализа² на законодавството кое се однесува на заштита на децата жртви на насилство. Еден од секторите кои беа истражувани, беше и секторот образование. По завршувањето на анализата неколку генерални заклучоци беа донесени и тоа: 1) поради нејасноти во националното законодавство има простор за подобрување на соработката и координацијата помеѓу образовните институции и центрите за социјална работа во однос на идентификување и пријавување деца жртви на насилство, како и во однос на грижата и поддршката за истите; 2) не постојат јасни и прецизни критериуми за процена на тоа дали еден случај треба да се упати и до други институции; и 3) не постојат јасни насоки и критериуми за

² <http://myla.org.mk/wp-content/uploads/2018/05/Komparativna-analiza-na-zakonodavstvoto-posveteno-na-zastita-na-decata-od-nasilstvo-pomegu-nasata-i-zemji-so-kontekstualni-slicnosti.pdf>

Македонско здружение на млади правници

идентификување и справување со врничкото насилство, како и психичко вознемирување и насилство пред се сторено преку интернет. Притоа, произлегоа следните неколку препораки:

- Законите за основно и средно образование треба да вклучуваат одредби кои забрануваат насилство, злоупотреба и занемарување на деца. Одредбите треба да уредат што значи насилство во образовните институции притоа јасно дефинирајќи ги одделните видови на насилство: физичко, психичко, социјално, сексуално, занемарување на ученици, како и врничкото насилство (кое често се случува во времето додека детето е на училиште, помеѓу соучениците) но и насилството кое настанува помеѓу наставници/професори и ученици и електронското насилство.
- Законите треба да содржат одредби со кои ќе ги задолжат наставниците, професорите, стручниот кадар и останатите вработените во образовните институции да преземат мерки за заштита на правата на учениците, особено во случаи на насилство. Одговорното лице за известување до релевантните институции треба да се одреди со законите (директор, назначен координатор, сменоводител итн.). Законите треба да содржат одредба која ќе ги обврзе овие категории коге ќе дознаат односно имаат индиции или се сомневаат дека некое дете е жртва на било каков вид на насилство итно и без одлагање да ги известат релевантните институции (полицијата, јавниот обвинител и Центарот за социјална работа). Овие закони исто така треба да упатуваат на прекршочна или кривична одговорност за вработените и за одговорното лице за повреда на нивната обврска да постапат или пријават по индиции за постоење на насилство врз деца во рамките на образовната институција.
- Проширување на надлежностите на образовните институции за постапување во случаи на насилство врз деца не само во зградата или дворот на образовната институција, туку вклучително и за време на доаѓањето/заминувањето од неа.
- Воспоставување на соодветна подзаконска рамка, меѓудругото и во образованието, со хармонизација на сите досегашни протоколи, а притоа поставување на соодветни одговорности за секоја од надлежните институции при постапување со деца жртви на насилство. Потребно е донесување на еден генерален протокол за заштита на деца од насилство во кој меѓудругото ќе бидат предвидени индикатори за полесно идентификување на одделните форми на насилство, и утврдување на посебни протоколи за постапување од страна на секоја заинтересирана институција како што се училиштата, здравствените установи, полицијата, центрите за социјална работа итн.
- Донесување на годишни програми за спречување и заштита на децата од насилство, злоупотреба и занемарување и поднесување на извештаи од страна на управните органи на основните и средните училишта.

Во насока на исполнување на овие препораки за подобрување на заштитата на деца жртви на насилство во рамки на образовниот систем, а земајќи ги предвид сериозните и трајни последици кои насилството може да ги има на развојот на детето, во продолжение на овој документ ги предлагаме следните предлози за промена во новиот предлог Закон за основното образование:

Македонско здружение на млади правници

ПРЕДЛОГ БРОЈ 1

Промена на **членот 61** од Законот при што истиот би ја уредувал забраната за насилство, злоупотреба и занемарување на децата, а членот би гласел:

Заштита на интегритетот на учениците

Член 61

(1) Се забранува физичко, психичко, сексуално, насилство сторено преку социјални мрежи, интернет, информатичка технологија и други облици на електронски комуникации и секој друг вид на насилство, злоупотреба и занемарување на ученик од страна на друг ученик, наставник, стручен соработник, директор или друго лице кое работи во училиштето.

(2) Под насилство и злоупотреба се подразбира секој облик на еднократно или повторено, вербално или невербално однесување кое директно односно индиректно го загрозува здравјето, развојот, и достоинството на ученикот.

(3) Занемарувањето во смисла на овој закон претставува пропуштање од страна на училиштето, наставникот, стручниот соработник или друг вработен во училиштето да обезбеди услови за правилен развој на ученикот.

(4) Физичкото насилство претставува однесување каде преку употреба на физичка сила и со или без други средства врз учениците се нанесени рани или други повреди. Физичкото насилство се манифестира преку: тепање, плескање, влечење за коса, горење, буткање на под или по скапи, врзување, и слично.

(5) Психолошкото и емоционалното насилство подразбира повторувачки негативни дејства како што се озборувања, потсмет, незнаење и исклучување од група, уништување на лични предмети, понижување или слично однесување, односно намерно предизвикување на ученикот, физичка или емоционална болка или срам.

(6) Социјалното насилство е исклучување од група и дискриминација изразено преку одвојување на ученикот од другите поради различност, нееднаквост, изолација, незнаење и неприфаќање на било која основа.

(7) Насилство сторено преку социјални мрежи, интернет, информатичка технологија и други облици на електронски комуникации произлегува од употребата на електронски уреди што може да се спроведе преку пораки испратени преку електронска пошта, смс, ммс, веб-страници, социјални мрежи, разговори, блогови и слично.

(8) Врсничкото насилство односно насилството помеѓу деца е секое физичко или психолошко насилно однесување насочено кон децата и младите и спроведено од страна на нивните врсници. Истото може да биде засновано засновано на предрасуди кон одредени групи врз основа на раса, етничка припадност, религија, пол, социјално потекло, сексуална ориентација, родов идентитет и други основи утврдени со закон.

(9) Сексуалното насилство или злоупотреба во смисла на овој закон претставува однесување со кое ученикот сексуално се вознемирува, наведува или приморува на учество во сексуални активности кои ученикот не ги сака или не ги разбира, или се користи за проституција, порнографија и други облици на сексуална експлоатација.

Македонско здружение на млади правници

ПРЕДЛОГ БРОЈ 2

Воведување на нов **член 61-а** кој би гласел:

Член 61-а

(1) Надлежниот орган на училиштето/училиштето е должен да го пријави секој облик на насилство, злоупотреба и занемарување сторено врз ученик од страна на друг ученик, родител, наставник, стручен соработник или било кое друго лице кое работи во училиштето, до надлежните институции утврдени со закон.

(2) Постапката за пријавување и заштита на ученик жртва на некоја од формите на насилство, злоупотреба и занемарување утврдени со член 61 од овој Закон, се утврдува со подзаконски акт.

(3) За надлежниот орган на училиштето/училиштето кое ќе пропушти да пријави насилство, злоупотреба и занемарување сторено врз ученик се применуваат прекршочните одредби од овој закон и одредбите од Кривичниот законик.

ПРЕДЛОГ БРОЈ 3

Во членот 104 од овој Закон кој ги утврдува обврските на училишниот одбор на основното училиште би се додала обврска за

- Донесување на годишна програма за спречување и заштита на учениците од насилство, злоупотреба и занемарување

ПРЕДЛОГ БРОЈ 4

Во членот 109 од овој Закон кој ги утврдува обврските на директорот на основното училиште би се додале обврски за:

- е надлежен за пријавување на секој облик на насилство, злоупотреба и занемарување сторено врз ученик, до надлежните институции утврдени со закон

- е одговорен за реализација на годишна програма за спречување и заштита на учениците од насилство, злоупотреба и занемарување

ПРЕДЛОГ БРОЈ 5

Во членот 118 од овој Закон кој ги утврдува обврските на наставничкиот совет на основното училиште би се додала обврска за

- го разгледува извештајот од реализација на годишна програма за спречување и заштита на учениците од насилство, злоупотреба и занемарување

Непочитувањето на обврските предложени од предлог број 2 до предлог број 5 би повлекло и пропишување на прекршочни одредби, но и упатување на повреда на Кривичниот законик.

Македонско здружение на млади правници

Лица за контакт од МЗМП:

- Светлана Црвенковска, 02/3220-870 и е-пошта: skjoseva@myla.org.mk
- Бојана Божиновска Силјановска, 02/3220-870 и е-пошта: bbozhinovska@myla.org.mk

Со почит,

Зоран Дранговски, Претседател

Македонско здружение на млади правници